

[illegible]

БУЮК ГАЛАБАНИНГ 30 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

СЎНМАС ЖАСОРАТ

Фашизмга қарши курашнинг асосий фронтида 1942—1943 йилларда бўлиб ўтган Сталинград жанги Улуғ Ватан урушининг бошида бўлиши асосан муҳим воқеалардан бири бўлди. Совет Армиясининг Волга бўйидаги галабаси Улуғ Ватан урушининг умуман, бутун жаҳон урушининг боришини тубдан ўзгартириб юборди. Агрессиянинг дахлатли оқими Волга бўйида тўхталиб қолмади, балки Совет Иттифоқи Қуролли Кучларининг қудратли зарбалари остида орқага, яъни гарбга—фашизмнинг уясига буриб юборилди.

Совет Армиясининг Волга бўйидаги галабаси фашистлар Германия томонидан босиб олинган Европа мамлакатларида миллий овозини қўриқлаётган кучайишига қудратли омил бўлди. У жаҳондаги прогрессив кучларнинг фашизм тамолини енгилишига бўлган ишончларини янада мустаҳкамлади. Социалистик Ватанимизнинг халқроқ майдондаги обрўсини янада юқори кўтариб юборди.

Узоқдаги қурастувишларга бундай бўлиши мумкин эмасди. Ҳаттоки, Сталинграднинг химоаси ҳам бир афсонадек эди. Волга бўйида душманин тўхтатиб турган совет қўшинлари шундай бир даврни бошладик келинлариди, энг чидамли одамдан ҳам бундан олтинчи кутини мумкин эмасди. Ниҳоят Волга бўйига қисиб қўйилган, ҳар томондан ўраб олинган Сталинград фронти бошқа фронтлар билан ўзаро ҳамкорликда муҳофазадан тўсатдан ҳужумга ўтди.

Ленин партиясининг қараридан келиб чиқиб, Ватан муҳофазаси учун меҳнат қилаётган совет кишиларининг матонати ва ғайрати натижасида 1942 йилнинг июнида янгида ҳарбий маҳсулотларини ишлаб чиқариш ўша йилнинг биринчи ярмидаги қараганда анча кўпайди. Қирувчи самолётлар бир ярим баробар кўп ишлаб чиқарилиди, штурмовиклар — 2, 13 марта, бомбардировщиклар 1,1 баравар, ҳар хил тишдаги танклар икки баравар, артиллерия тўплари бир ярим баравар, катта калибрли пулемётлар ўн баравар кўп ишлаб чиқарилади. Артиллерия полкларидан ташқари Олий Бош қўмондонлигининг катта артиллерия қўшинлари таъин этила бошладилар. Ҳамма фронтларда ҳаво армиясини тузиш тугалланди.

«Уран» планига мувофиқ, уч фронтнинг стратегик ҳужум операцияси Волгадаги фашистлар группировкаларини бутунай қурлаб олиш ва тор-мор этиш билан тугалланиши керак эди.

Плани амалга оширишнинг мураккаблиги шунда эдики, бизнинг душман кучларидан сони жиҳатдан устулликимиз йўқ эди. Солдат ва офицерларнинг соми баравар эди, гитлерчилар самолётларининг сони бизникидан устуни эди, аммо тўплар, минометлар ва танкларнинг сони жиҳатидан биз кучлироқ эдик.

«Уран» плани бўйича ҳар бир фронт душман ҳимоасининг учтунг энг нозик жойидан ёриб ўтиши керак эди. Армия ҳужумининг кенглиги 35 километрдан 110 километргача, ёриб ўтиш участкаларининг кенглиги эса 5 километрдан 15 километргача борарди.

Душманин қалғитиш, асосий зарба йўналишини сир тутиш, бунинг учун бир вақтинг ўзида бир неча участкада зарба бериш керак эди. Ҳарбий санъатнинг асосий масаласини, яъни ҳужум қи-

лаётган зарбдор группировкаларининг галабасини таъминлаш учун қўшаб олишнинг ташқи фронтини ташкил этиш масаласини ҳал қилиш керак эди.

1942 йилнинг 19 ноябрда соат 9 дан 50 минут ўтганда Жанубий-Гарбий фронт қўшинларининг ҳужуми бошланди. Ер титрай бошлади, осмон тутун билан қопланди, 3.500 га яқин тўп ва минометлар 28 километр умумий узунликда ўт очдилар. Қудратли артиллерия тайёргарлиги 80 минут давом этди.

Артиллерия тайёргарлигининг дастлабки минутадаёқ немислар саросимага тушиб қолди. Қўшинларимиз учун йўл очилган эди. Бу дақиқаларни бизнинг солдатларимиз қанчалик кутган эдилар! Сталинград ва унинг одамлари чеккан азоблар ўч олишга қаққирар эди. Одамларнинг қалбини алам ва

мисларнинг ичига 40 километр ёриб кирди.

Жангда отликлар ҳам иштирок этдилар. Ўша 51-армиянинг 4-кавалерия корпуси (қўмондон генерал Т. Т. Шапкин) 21 ноябрь тунида ва эрталаб 4-механизациялашган корпуснинг кетидан ёриб кириб, Абганерова станицясини эгаллаб, бу билан зарбдор группировкаларини жануб томондан бўладиган душман зарбасидан қўтариб қолди. Жанубий-Гарбий ва Сталинград фронтларининг зарбдор группировкалари душманин қўршова олиб, бир-бирларига қараб кела бошладилар.

Гитлерчилар таҳликага тушиб қолдилар.

Галаба қийинлик билан қўлга киритиларди. Душман ўзини нима кутаётганини биларди, шунинг учун жон-жаҳди билан қаршилик кўрсатарди. Бизнинг қўшинлари-

лари орденлар билан мукофотландилар, унинг ўн эса қаҳрамонли Олтин Юлдузи билан тақдирланди.

Жанубий-гарбий ва Сталинград фронтларининг жангчилари Советск районига 23 ноябрь соат 4 да уришдилар. Бу қийин, мураккаб операция давомида биз Калач шаҳрини овоз қилдик. Жанглар билан қўшилган икки фронт аскарларининг ҳурсандчилигини ифода қилиш қийин. Бош кийимлар осмонга учар эди. Ярадорлар госпиталга бориши ҳоҳламас эдилар...

Дон фронтининг қўшинлари чап ва ўнг томонда жойлашган фронт қўшинлари билан биргаликда муваффақият билан ҳаракат қиларди. Олий Бош қўмондонлик томонидан қўшинларимиз олдинга қўйилган вазифа 23 ноябрда аъло даражада бажарилиди. Душманин 22 дивизияси, пиеда, танк, моторлаштирилган, отлик ҳамда ҳар хил қўшинларининг 160 та алоҳида бўлинмалари қўршова олинди. 330 миң фашист қўршова қолди.

Аммо бу ҳали тўлиқ галаба эмас эди. Душман қўршова эди, аммо ҳали жуда кучли эди, маҳкум этилганларнинг қаршилиги ўсиб борарди, уларга ёрдам учун генерал-фельдмаршал Манштейн қўшинлари, «Дон» армиясининг группировкалари шайланардилар. Шу вақтда Гитлер яна хатотга йўл қўйди. Қўршова қолган 6-герман армиясининг қўмондони фон Паулюс Манштейн армияси томон ёриб ўтишга руҳсат беришларини талаб қилди. Гитлер унга қатъийан «йўқ» деган жавобни берди. У ҳали ҳам Кавказ нефтидан умид ўзмаган эди.

Волга ва Дон бўйларидан шиддатли жанглар 1943 йил февраль ойининг бошларигача давом этди.

Бу шиддатли жангларда ҳамюртларимиз, Фарғона областида таъин этилган 94, 96-ўзбек ўқин бригадалари жангчилари ҳам актив иштирок этдилар. Мен ўша вақтда 94-бригадада артиллерия бўлини едим.

Шу бригаданиннг жангчилари бошқа қўшинлар билан ёнма-ён артиллерия ва пулемёт ўқлари остида фашистларга зарба берди. Дон даласининг совиқ шамолини писанд қилмай Ватанимизни овоз қилиш учун олға ҳужум қилдилар.

Қора денгиздан то Шимолий муз океанигача қўшилган фронтнинг худди шу участкасида фашистлар ва Совет Армияси солдатлари ўртасидагина эмас, балки гитлерчилар бош штаби билан Ўзбекистон Армияси Бош штаби ўртасида ҳам ҳал қилувчи жанг бўлиб ўтди ва, бунда совет Бош штаби галаба қозонди. Темир прола галаба қозонди. Бутун мамлакат учун машаққатли бўлган кунлар ва ойларда қаттиқ сир сақланган ҳолда, немисларга тўсатдан ва ҳал қилувчи зарба берилган таъйинланди. Бу совет ҳарбий санъатининг галабасидир. Бу Ленин партиясининг, унинг халққа бўлган ишончининг, унинг бўлимас продасининг галабасидир.

Гитлерчилар Волгадан қозибона марш билан ўтмоқчи эдилар. Биз бунинг йима билан таъмин бўлганини хотирлаймиз. Чипта қовушлар ийиб олган асирлар муз устида бошларини ағиб юриб борадилар. Иккинчи жаҳон урушининг боришини тубдан ўзгартирган Волгадаги галаба Курск ва Орёлдаги янги галабаларнинг бошланғич қисми бўлди ва шу галабаларга йўл очиб берди.

Ф. НОРХУЖАЕВ,
Запасдаги артиллерия генерал-лейтенанти.

1975 ЙИЛ — БИЗ УЛУГ ВАТАН УРУШИДАГИ ГАЛАБАНИНГ 30 ЙИЛЛИГИНИ НИШОНЛАЙДИГАН ЙИЛ БЎЛАДИ, БУ УРУШДА СОВЕТ ХАЛҚИ ОММАВИЙ ҚАҲРАМОНЛИК ВА МАРДЛИК КЎРСАТДИ, СОЦИАЛИСТИК ВАТАН ОР-НОМУСИ, ОЗОДЛИГИ ВА МУСТАҚИЛЛИГИНИ ҚАТТИК ТУРИБ ҲИМОЯ ҚИЛДИ, ДУНЕ ХАЛҚЛАРИНИ ФАШИСТЛАР АСОРАТИ ХАВФИДАН ОМОН САҚЛАБ ҚОЛДИ, УЛУГ ГАЛАБА ЮБИЛЕЙИНИ МУНОСИБ КЎТИБ ОЛИШ УНИ МЕҲНАТ ФРОНТИДА ЯНГИ МУВАФФАҚИЯТЛАР БИЛАН НИШОНЛАШ — ҲАР БИР СОВЕТ КИШИСИНING ВАТАНПАРВАРЛИК БЎРЧИДИР.

(ИПСС Марказий Комитетининг партияга, совет халқига Мувожазидан).

ЖАНГОВАР ШУҲРАТ МУЗЕЙИДА

Донинг гавжум бу муқаддас жой, Келиб турар одам ётилиб. Тўрт фасл ҳам узилибсан пой, Келишди гўё соғиниб.

Ҳаммаси ҳам эхтиром сақлаб, Сукот билан тургайлар бир зум, Борлигини юртга бағишлаб, Улганларга қилади таъзим.

Едга солиб оғир йилларни, Баъзилари ёш олар кўзга, Эслағандай оғрик диллари, Келмай қолур тиллари сўзга.

Езув тўла «Хотира дафтар», Ҳар вараги мангу бир дoston, Ёзиб келган энг яхши дўстлар, Ҳар бирида меҳр, ҳажон...

Жуда кўпдир эзувлар унда, Турли тилда, турлича дестак. Аммо бари бир хил мазмунда, Шарафлаган шаҳидларнинг бот.

Чунки бунда ҳар битта ўлган — Мақсади бир кишилар бўлган. Номоз САБДУЛЛАЕВ.

ХИРМОНТЕПАЛИК ҚАҲРАМОН

Хирмонтепа! Унинг ўз ҳикоят ва афсоналари бор. Қишлоқ одамлари саҳоватини айтмай-сизми! Уларнинг ота-боболари деҳқончилик қилган. Қўм-қўм бу маскан ботларда сувлар шарқираб оққан, ишқомларда узумлар, олмазор ва озорларда мевадор болга бўлган. Исомжоннинг болалиги шу тўлашанда ўтди.

У бўйига духоба жилдини илтиб, мактабга қатнади. Аъло ўқиди. Пионер сағига кирди. Кейинчалик комсомоллар қаторига ўтди. Алвон рангли талсук таққан қувноқларнинг воқеаси бўлди. Ленин номи мактаб комсомолларига етакчилиқ қилди.

Қишлоқ кишилари бу қорачадан келган, миқти гавдали, лўпин юз, қора қош, ҳаракатлари чаққон йигитчани қўпинча болаларни экзюрсунга ёки «Каторгол», «Иккинчи беш йиллик» колхозлари сабаботкорларига ҳашарга олиб кетаётган, пионер борида қизини нўтқ сўзлаётган, колхозчиларга гавзета ва журналларни ўқиб бераётган пайларда учратишарди.

Анам қишлоқ хўжалик машиналарини асайдиган ва тузаётган инженир бўлишни орзу қиларди, — дейди унинг уяси Тожиқбой Усмонов.

Ота-она меҳридан, иссиқ бағридан гўят арта жудо бўлган Исомжон оиладан ҳамма болалардан бошқарар эди. У ўзини ўқини ва меҳнатга урди. Ҳўшмуқомаласи, тиришқоқлиги, ақли фикрлари билан одамлар қалбига кирди. Кутилганидан ортироқ шўхрат қозонди.

Хирмонтепани унинг тенгдоши Муҳаммад Мирзаҳмедов шундай дейди:

— 1941 йилнинг ёзида Улуғ Ватан уруши бошланди. Ота ва акаларимиз фронтга кетишди. Бутун бошлиқ Хирмонтепа ҳўшвиллаб қолди. Исомжон жуда ҳафза бўлиб юрди. У дастлаб пионер ва комсомоллар билан оила бошқаруви урушга кетган хонадонларга ёрдам бера бошладилар. Кейин, йилнинг сиффит битирган, «Каторгол» колхозини қорвақчилик фермасида ишладилар. Ленин, кўп ўтмай, мен ҳам, Исомжон ҳам фронтга кетдик.

Қаттол душман Исомжон ва дўстлари жанг қилаётган Украина ерларида, қутурганда қўтурмоқда эди. Ёнибди куд қилинган қишлоқлар, фашист дорларига осилган бегуноҳ кишилар ёш йигит қалбини тугенга келтирдилар.

Тўплар гулдурси, ўқлар чинкириқлари остида гўё она ер тилга кирарди.

— Эй ўғлим, душмандан қасос ол! Етим қолган гўдаклар, бошпанасиз кексалар ҳақиқ, қасос ол!

Германияга ҳўри қилиб ҳайдаб кетилган сингилларинг, оналаринг учун!

Одамхўр газдаларининг ўлим лагерлари, газ камераларида отиб ташланган, очликдан силласи қуриган, бўғиб, бўғизлаб ўлдирилган ватандошларинг учун қасос ол!

Исомжоннинг қалин лаблари жиддий диллар, садафдек оппоқ тиллари йиритилар, кўзларидан ўт қақнади. Ҳар бир отан ўқи муҳалжа теканида, қалбадаги фашизм келтирган дарт енгилангандак бўларди.

«Укажон, душманин боплаб киримиз», — деб ёзарди Тожиқбойга.

Тожиқбой ҳам, ўз навабатида, анасини қувонган, трактор ҳайдашини ўрганган, колхозда ишлаб, Исомжоннинг нормасини ҳам бажарётганини ёзарди. Омаси Хайри ая эса, жангчиларга атаб тўққон ва иссиқ кийим-бошлар қиларди.

Исомжон узоқ йўлларни

босиб ўтди. Бир неча марта қўмондонлик ташаккурномаларини олди.

1943 йилнинг 26 ноябрь кечаси младшинг сержант Исомжон Усмонов ўз бўлиммаси билан душманин кучли пулемёт ва миномёт ўқлари остида биринчилардан бўлиб Днепр дарёсининг ўнг қирғоғига сузиб ўтди. Бўлимга атамага ташланаркан, у яна биринчи бўлиб душман траншеясига ўзини урди ва фашистларнинг атамага пулемёт расветини яқсон қилди. Душманин бир унтер офицер ва саникз солдатини асир олди.

Каневское қишлоғи учун бўлган жангда ҳам Усмонов жасорат кўрсатди. У фашистларнинг ўт очиб нуқтаси томон яширинча эмаклаб бориб, унга гравата подасини улоқтирди ва ўз бўлиммасини атамага қўтарди. Босқинчиларнинг туни билан қилган беш қарши ҳужумини даф этишда қатнашди. Бир ўзи 15 газдалани ер тишладилар...

— Мени соғиниб, кўзлари йўлларда нигорон бўлган олам учун, ҳамшиноқларим учун! — Ўз сафларига чиниктирган комсомол учун!

— Йонажон Коммунистик партияни, она-Ватанимиз учун!

Исомжон фашистларга қарши ҳар бир ҳужумга ўтарган, ёш ва оташин юрагидан шу садолар отиларди.

Исомжон 1944 йил 13 январдаги дахлатли жанглардан бирида баҳодирларча ҳалок бўлди. Исом Усмоновга ўзининг дон кейин Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилди.

Бу ҳақда Исомжон Усмонов номига юборилган Ерликда қуйидаги сўзлар ёзилган:

Совет Иттифоқи Қаҳрамони Усмонов Исомга

Немис босқинчиларига қарши қўриқ фронтида командирлик қўриқларини даъватли ба-жарганлигини ва бу йилда жасорат ҳамда қаҳрамонлик кўрсатганлигини учун СССР Олий Совети Президиуми ўзининг 1944 йил 22 февралдаги фармони билан Сизга Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини берди.

Исомжон она-Ватан нақзини, ҳамшиноқлари нақзини шараф билан бажарди.

Хирмонтепа! Ҳозир қишлоқнинг қиёфаси тамомилан ўзгариб кетган. Ўша баланд тепа ўрнида Чилонзор массивининг интирманчи кваттали, Исомжон ўқиган Ленин номи 200-мактабининг янги биноси қад кўтариб турибди.

Қўнқаватли иморатларига Исомжон ўйнаб ўстаб бог кўчалар тутатиб кетган. Ундан нарироқда эса, Калинин районидаги колхозчиларнинг ерлари, сувлар шарқираб оқаяпти. Тинчлик, фаровонлик қўнқалари эшитилиб турибди...

Муҳаммаджон ҚУШОҚОВ.

СЎРАТДА: Сталинград жанги. Совет жангчиларининг ҳужуми (1942 йил). Г. Зельма фотоси.

ҚОН ВА ЛОЛА

нинг 20 ноябрь кўни муҳим тошқини олди. Вазифа оғир: Дунай бўйида 205-тепалини (нинг овози эгаллаши керак!) Душман траншеядан ўлат ёндирар, ўқлар ёмири ёпириларди. Ўразов олдинда ер тирнаб эмаклаб, душман траншеясига кириб борарди. У траншеянинг бир чеккасига писиб олди, олов соҳабига пулемёт нуқтасига белидаги грана-

тани иригиди. Бирдан ДЗОТнинг овози тинди. У икки пулемёт ва беш немис солдатини ўз уясига «лоялаб», душман позициясига яқинлашди. Ўр-тидан саниб турди-да, тинимсиз олов нуқтасига транспортга ўста-ўст гравата иригиди. Гравата мўлжалланган жойда портлади. Гитлерчиларнинг катта ўт очиб нуқтаси ер билан яқсон бўлди. Орқадан

сафдошларининг «ура» садолари эшитилди. Илбс Ўразов душман ҳужумини олди. Дўстларининг олға қадам ташлашларини ўқиб йўл очган эди... У Тошкент области Янгийўл районидан Калинин номи колхозда тутилган. Улуғ Ватан уруши бошлангунга қадар Самарқанддаги бадий санъат ва рассомлик техникумида ўқиди.

Кейинчалик Янгийўлдаги Калинин номи колхозда меҳнат қилди. Уруш бошлангун, душман қарни курашгани Ватан ҳимоисига отланди. У она-Ватанимизнинг Сталинград, Харьков, Львов, Калининград шаҳарларини ёлардан овоз қилишда актив қатнашди. Москва остодаларидаги дахлатли жангларда кўрсатган жасорати учун медаллар билан тақдирланди. Сталинград жангига «Қизил юлдуз» ордени билан муко-

Леким Илбс Ўразов ўзи ор-заниб кутган бахт ва галаба онларини кўролмади. Галаба арафасида душманин сўнгги дайди ўқи билан у ҳаётдан кўз юмди.

Ҳа, шу она-Ватанда турилиб, унга сидқидилдан ҳизмат қилган, унинг келаяти, бахти учун курашган инсонини эл-юрт, халқ эъзозлайди. СССР Олий Совети Президиумининг 1945 йил 24 февралдаги фармони билан Илбс Ўразовга Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилган. Янгийўл районидан эсини Қо-

Қундуз ХОЛМИРЗАЕВА.

Шундай одамлар бўладими, улар бошқалар учун ёриш бир мур бўлиб йиғилдилар. Бу мислсиз жасорат — юрак машғулсиз. Совет Иттифоқи Қаҳрамони Илбс Ўразов ҳам ана шундай кишиларнинг бири эди. Қаҳрамоннинг ҳаёт саҳифасини арақлаймиз, унга битилган айрим эпизодларини ўқий-миз.

Қизил Армия Дунай бўй-ларида ғолибона олга бо-барди. Илбс Ўразов ҳам энг оғир операцияларда актив қатнашарди, у вазод командир эди. У 1944 йил-

